

**Далибор Денда, Ауто-јединице у
Југословенској војсци (1918–1941),
Медија центар „Одбрана“ и Управа за
логистику Генералштаба Војске Србије,
Београд, 2021, 348 стр.**

У 2021. години у посебним издањима библиотеке "Војна књига" Медија центра „Одбрана“ у тиражу од 300 примерака, појавила се монографија пуковника др Далибора Денде посвећена историјату аутомобилских јединица југословенске војске између два светска рата. Кои-здавач је и Управа за логистику Генералштаба Војске Србије, на чији захтев је књига и штампана.

Рукопис представља логичан наставак претходних истраживања аутора објављених у књизи *Аутомобил у српској војсци 1908–1918* у издању Одељења за транспорт Сектора за материјалне ресурсе Министарства одбране Републике Србије из 2008. године и више мањих радова посвећених историјату развоја тог сегмента Саобраћајне службе.

Рад пуковника др Далибора Денде базирао се на архивским истраживањима фондова српске војске (за период 1918–1920) и војске Краљевине СХС/Југославије из Војног архива у Београду (Пописници 3, 3а, 4/1, 4/2, 4/3, 5, 7 и 17 и ДПП – Досијеи персоналних података официра БЈВ) и Архива Југославије (фонд 38 –

Централни Прес-биро, фонд 65 – Министарство трговине и индустрије Краљевине Југославије, фонд 74 – Двор Краљевине Југославије и фонд 230 – Министарски савет Краљевине Југославије). Значајан извор података представљала је за аутора и штампа из истраживаног периода, а нарочито *Службени војни лист*, *Службене новине*, *Аутомотор* и *Време*, док су за праћење развоја доктрине и војне мисли од посебно корисни били радови објављени у југословенској војној штампи (*Ратник*, *Копички гласник*).

Књига је у највећој мери проистекла из ауторове магистарске тезе *Моторизација југословенске војске 1918–1941* одбрањене на Филозофском факултету Београдског универзитета још 2008. године, која је допуњена накнадним истраживањима објављене грађе (четири наслова), мемоарске литературе (четири наслова), уредаба и правила (десет наслова), обимне домаће и иностране литературе (66 наслова) као и стручних радова доступних на интернету (девет адреса). Аутор је користио и неколико мањих сопстве-

них радова на сличне теме, од којих онај о војном фактору и изградњи фабрике аутомобила у Краљевини Југославији објављен у свезци 3-4 часописа *Токви историје* за 2008. годину уз мање измене представља и саставни део рукописа.

Књига је подељена на *Предговор* (стр. 7–15), осам поглавља и закључак (стр. 301–308) као и биографски лексикон са кроки портретима 23 личности од значаја за развој војног аутомобилског транспорта у Краљевини СХС/Југославији. Садржај засвођује списак коришћених извора и литературе и кратка биографија аутора. У предговору се аутор осврнуо на резултате досадашњих истраживања и коришћене изворе и литературу. У првом, уводном поглављу (стр. 17–51) представљен је развој цивилне и војне моторизације у свету као и у војскама југословенских балканских суседа (Румунија, Бугарска и Грчка). У другој целини под насловом *Предуслови за развој моторизације у Југославији (1918–1941)* (стр. 53–101) аутор је проговорио о развоју железничке и путне инфраструктуре као основе за мобилизацију и концентрацију Југословенске војске, проблемима са обезбеђивањем погонског материјала, цивилном аутомобилском транспорту као основи за задовољавање мобилизацијских потреба Југословенске војске у случају рата, као и утицају вој-

ног фактора на изградњу прве фабрике аутомобила у Југославији.

У трећем поглављу под насловом *Аутомобилске јединице у Војсци Краљевине СХС (1918–1929)* (стр. 103 – 171) обрађен је период у коме се почиње са изградњом ауто-јединица у периоду примирја, након Великог рата, на основама наслеђеним од Српске војске али и уз коришћење средстава и кадрова поражене аустро-угарске армаде. То је и период у коме је извршена и реформа аутомобилске службе у периоду од 1922 до 1924. године, којом је она постављена на организационо савременије основе. Тада је према француском обрасцу усвојена и доктрина о употреби аутомобилског транспорта, урађена су прва правила и обучен већи број старешина који ће постати временом и главни носиоци развоја аутомобилске службе у наредном периоду. Аутор истиче да главни начин набавке аутомобила и резервних делова представља у првом периоду ратни плен и откуп коришћених возила из савезничког возног парка, а након тога главни извор попуне постају ратне репарације из Немачке.

У четвртом поглављу (стр. 173–199) аутор се осврнуо на развој аутомобилске службе у Краљевини Југославији од 1929. године, када је промењена формација и уместо ауто-одреда уведене армијске аутокоманде и

Ауто-команда Министарства војске и Морнарице, до 1935. године када се прешло на нову формацију по којој су дотадашње аутокоманде заменили аутомобилски пукови. И овде је у фокусу обука кадрова, док се већа пажња посвећује прописима о безбедности саобраћаја и бризи о моторним возилима.

Пето поглавље (стр. 201–235) бави се развојем аутомобилске службе у периоду од 1935. до 1939. године. Централне теме јесу формацијске и доктринарне промене спроведене у периоду од 1935. до 1937. године, израда планова моторизације војске и опремања аутомобилских јединица у периоду који је непосредно претходио Другом светском рату (1936 – 1939) и обуком кадрова у том периоду која је подигнута на већи организациони ниво формирањем засебне Школе за ауто-возарске официре.

Шесто поглавље (стр. 237–273) даје стање у аутомобилској служби Југословенске војске у периоду који је претходио улазаку земље у рат (1939–1941). У њему су обрађене убрзане набавке моторних возила за војне потребе, реорганизација аутомобилских јединица која је са тим непосредно била повезана, убрзана и масовнија обука кадрова као и стање у ауто-јединицама пред Априлски рат. Тада је, највећим делом из Немачке, Чешке и Италије, као и САД набављено око две хиљаде моторних вози-

ла за потребе војске. Аутор указује да је са набавкама новог аутомобилског материјала дошло и до промене ратне формације, тако да је пред Априлски рат у југословенској оперативној војсци број ауто-батаљона повећан са седам на 14, захваљујући чему је моторизовано око 40% коморе, док је осталих 60% било са животињском вучом. Такође, са растом кадра аутомобилских и моторизованих јединица који је тим набавкама био условљен, јавила се потреба за изменом њиховог статуса, па су изменама и допунама Закона о устројству Војске и Морнарице пред рат уведени аутомобилски официри и стручни аутомобилски официри, чиме је аутомобилска служба уздигнута и прерасла у самосталан помоћни род војске.

У седмом поглављу (стр. 275–289) обрађени су развој формације и обука кадрова у аутомобилским јединицама Југословенског краљевског ваздухопловства, док је у осмом поглављу (стр. 291–300) дат преглед учешћа неких већих аутомобилских јединица (66. и 71. аутобатаљон) у Априлском рату, након чега следе закључна разматрања аутора и прилози са 23 биографије истакнутих официра аутомобилске службе. Књига је богато илустрована оригиналним фотографијама из Војног музеја, Архива Југославије и Војног архива у Београду, јавно до-

ступним фотографијама немачког Савезног архива (Bundesarchiv) те оригиналним фотографијама, румунске и бугарске провинијенције, приватних колекција и са интернет сајтова. Све илустрације приказане су на савремен и допадљив начин, што само може служити на част како графичком дизајнеру Оливери Синадиновић, тако и самом издавачу, Медија центру "Одбрана".

Захваљујући овој, као и претходној књизи пуковника Д. Денде о развоју аутомобилских јединица

у српској војсци, те документарно фондираном опису развоја аутојединица у ЈНА у едицији *Развој оружаних снага СФРЈ*, можемо закључити да је историјат овог важног сегмента Саобраћајне службе наше војске за период од 1908. до 1990. године са изласком из штампе монографије *Аутојединице у Југословенској војсци (1918–1941)* на стручно ваљан и стилски допадљив начин у потпуности обрађен.

др Татјана Милошевић